

Unitats 14-15: el món després de la Guerra Freda i el segle XXI (1991-2025)

1 Els EUA i la Unió Europea

1.1 Hegemonia dels EUA

Amb la presidència de **Ronald Reagan** (1981-1989) es va viure una forta tensió amb l'URSS d'Andrópov per la intervenció americana en conflictes de la GF: Afganistan, Iran, Nicaragua, illa de Granada, suport a dictadures... Aquesta política va comptar amb el govern conservador de **Margaret Thatcher** al Regne Unit. Aquests governants van liderar el **neoliberalisme** vigent: desregulació de l'economia, privatitzacions i retallada dels serveis públics (crisi de l'estat del benestar).

Amb la desintegració de l'URSS, els EUA es van convertir en la potència hegemònica i van prosseguir les intervencions militars: Panamà, Somàlia, Bòsnia, Haití, Sudan, Kuwait (primera guerra del Golf, 1990-1991, contra la invasió ordenada per Saddam Hussein, president de l'Iraq).

L'11 de setembre de 2001, els atemptats gihadistes a les Torres Bessones de Nova York i el Pentàgon, amb uns 3.000 morts, van ser l'origen de la declaració de guerra de **George Bush** fill a Al-Qaida i la consegüent invasió de l'Afganistan i l'Iraq, amb el suport de l'OTAN i sense l'autorització de l'ONU, i de la persecució als talibans i a Ossama bin Laden. Aquest seria executat al Pakistan per tropes d'elit nord-americanes el 2011 (amb el permís del president **Barack Obama**). Saddam seria jutjat i penjat el 2006. També hi hauria intervencions a Líbia, Somàlia i el Iemen. En canvi, **Donald Trump** (2017-21) practica una política d'aïllament, antiimmigració i de guerra comercial amb la Xina, la UE, etc. Quan va cedir la presidència a **Joe Biden**, restaria involucrat en diversos processos legals, com el que l'acusava d'incitar la insurrecció al Capitoli (gener 2021). El gener del 2025, Trump va tornar a la presidència, va iniciar una guerra comercial mundial amb l'aplicació d'aranzels, va retallar l'administració i va exigir més inversió en armament als membres de l'OTAN.

1.2 De la CEE a la UE

El 1986, Espanya i Portugal van entrar a la Comunitat Econòmica Europea. Un any abans es va signar l'acord de Schengen que permet la lliure circulació entre els estats membres (mercat únic). El 1992, es constitueix la Unió Europea que va fer possible la unió monetària amb l'euro a partir del 2002. La UE va assumir més competències en economia, sanitat, educació, cultura, transports, comunicacions, consum, justícia i cooperació internacional. La pitjor gestió de la crisi del 2008, de la immigració i els refugiats, van desembocar en el *Brexit*, la sortida del Regne Unit de la UE (2020). Avui la UE comprèn 27 estats.

1.3 Guerres a Europa

1.3.1 Bòsnia (1992-95)

Iugoslàvia era un país compost per repúbliques i províncies autònomes, dividit segons ètnies. La crisi política que va seguir a la mort del dictador Tito, la fi de l'URSS, l'auge del nacionalisme i les tensions ètniques, el van conduir a la desintegració. Així van aparèixer sis noves repúbliques entre 1991 i 1992: Eslovènia, Croàcia, Bòsnia-Hercegovina, Montenegro, Macedònia del Nord i Sèrbia. El 1992, es van enfrontar croats (catòlics), serbis (ortodoxos) i bosnians (musulmans). Els serbis volien la integració a Sèrbia i van atacar la resta. La guerra va causar uns 150.000 morts i desapareguts. Els governs de la UE i els EUA van reaccionar amb lentitud. L'OTAN va imposar la pau i van obligar els bel·ligerents a signar els acords de Dayton (1995). Més de 46.000 soldats espanyols van participar en missions a Bòsnia-Hercegovina (23 morts).

1.3.2 Ucraïna (2022-)

Causes

Història compartida: Ucraïna va formar part de l'Imperi Rus i posteriorment de la Unió Soviètica fins a la seva independència el 1991.

Oscil·lacions polítiques: Des de llavors, el país ha alternat governs més prorussos i més prooccidentals.

Revolució del Maidan (2013-2014): Les protestes contra la decisió del president Víktor Ianukóvitx de suspendre l'acord amb la UE van desembocar en la seva destitució i en un govern proper a Europa.

Annexió de Crimea i primer conflicte al Donbass (2014): Rússia va annexionar Crimea i va donar suport a moviments separatistes a Donetsk i Lugansk, iniciant un conflicte armat que perdura a petita escala.

L'extensió de la influència occidental (UE i OTAN) cap a l'est és vista per Moscou com una amenaça.

Ucraïna defensa el dret a decidir la seva orientació política, econòmica i cultural.

Recursos naturals: al Donbass i zones limítrofes hi ha dipòsits de liti, tàntal, cesi i estronci necessaris per a tecnologies d'energia verda i indústria militar. Ucraïna també disposa de **carbó, petroli i gas**.

Agricultura i siderúrgia: grans produccions de gra, ferro i acer.

Desenvolupament (2022–2025)

Inici de la gran ofensiva: el 24 de febrer de 2022, Rússia va llançar una invasió a gran escala.

Resistència ucraïnesa: l'exèrcit i la població van mobilitzar-se per la defensa, amb ajuda militar i financera d'Europa, EUA i altres aliats.

Contraofensives i ocupacions: tot i que Rússia va ocupar àmplies zones al sud i l'est, els contraatacs ucraïnesos han permès recuperar territori en diverses fases o estabilitzar els fronts.

Conseqüències

Humanitàries: 12.910 civils morts (incloent-hi 682 menors) fins a mitjans d'abril de 2025. 6,8 milions de refugiats. 3,7 milions de desplaçats interns.

Geopolítiques: reforç de l'OTAN (més despesa en armament), trencament de les relacions entre la UE i Rússia i sancions.

Econòmiques: alça dels preus globals d'energia i aliments.

2 Pròxim Orient i Orient Mitjà

Pròxim Orient es refereix a la regió més propera a Europa que inclou països com Turquia, Síria, el Líban, Israel i Egipte. En canvi, l'Orient Mitjà és un terme més ampli que pot incloure, a més dels països del Pròxim Orient, altres estats àrabs, Iran, Iraq, Afganistan i Pakistan.

2.1 Conflicte entre Israel i Palestina

És una de les disputes més llargues i complexes del món modern.

- 1993: els Acords d'Oslo estableixen la creació d'una Autoritat Nacional Palestina amb el president Yasser Arafat. S'hi van oposar els colons jueus que no volien marxar dels territoris ocupats i el grup gihadista Hamàs.
- 1995: el president israelià, Yitzhak Rabin, és assassinat per un jueu ultraortodox i Israel es nega a abandonar la major part de colònies.
- Intifades: revoltes palestines, entre 1987 i 2017, que marquen períodes intensos del conflicte.
- L'atac de Hamàs a Israel, del 7 d'octubre de 2023, ha estat un dels enfrontaments més greus en la història recent del conflicte. Hamàs va llançar milers de coets i va envair territori israelià des de Gaza. Uns 700 israelians van ser assassinats i uns 200 van ser segrestats. Israel va declarar-li la guerra i va atacar Gaza. Uns 50.000 palestins hi han mort fins el març del 2025. El president d'Israel, **Binyamín Netanyahu** ha estat acusat de crims de guerra.

Hi ha altres qüestions pendents com els enfrontaments entre Israel i el grup gihadista Hesbol·là (al Líban), la capitalitat de Jerusalem, els drets dels refugiats palestins i la constitució d'un estat palestí.

2.2 Iran, Iraq i Síria

El 1979, una revolució va enderrocar la dictadura del xa Reza Pahlavi, aliat dels EUA. Els islamistes, liderats per l'aiatol·là Khomeini, van implantar una teocràcia fonamentalista regida per la llei islàmica (xaria). Iran recolza una milícia i grups armats, com Hamàs, i està desenvolupant un programa nuclear que podria incloure armament.

El 1980, el dictador de l'Iraq, Saddam Hussein, va atacar l'Iran per esclafar la revolució i apoderar-se de territoris. A pesar de comptar amb l'ajut dels EUA i d'usar armes químiques, les fronteres no es van modificar. Després de 8 anys de guerra, es van causar prop d'1 M de morts, milers de refugiats i el progrés econòmic d'ambdós països es va aturar. Al-Qaida i Estat Islàmic (EI) van aprofitar el caos polític originat per l'ocupació liderada pels EUA i la guerra civil entre **xiïtes** i **sunnites**. El 2014, una coalició internacional va expulsar EI del territori que controlava a Iraq i Síria. En aquest país, a conseqüència de la **Primavera Àrab**, el 2011 va esclatar una guerra civil entre el règim de Baixar al-Assad i rebels que compten amb EI, que va causar mig milió i morts i cinc milions de refugiats. Finalment, el desembre del 2024 es va produir la caiguda del règim sirí. Des del 29 de gener de 2025, Síria està governada per **Ahmed al-Sharaa**, un excombatent d'Al-Qaida i d'altres organitzacions similars.

2.3 Aràbia Saudita

És el major exportador de petroli i juga un paper clau en l'economia global i la política de l'Orient Mitjà. Avui, està diversificant la seua economia més enllà dels combustibles fòssils i neteja la seua imatge amb l'obertura al turisme i als esports. A més, voldria normalitzar les relacions amb Israel. Però, ha estat involucrat en conflictes regionals, com la guerra al Iemen (des de 2014) i les tensions amb Iran. El príncep hereu de la monarquia absoluta, **Mohammed bin Salman**, va ser acusat

d'ordenar l'assassinat del periodista saudita Jamal Khashoggi (2018) per ser crític. Finalment, es van condemnar cinc persones a la pena de mort i tres més a presó.

	musulmans xīites	musulmans sunnites
Lideratge de l'islam	Creuen que hauria d'haver passat als descendents del profeta Muhammad.	Creuen que l'hauria d'assumir els elegits capaços de fer-ho.
Distribució geogràfica	Es troben principalment a: Iran, Iraq, Líban, Azerbaidjan, Bahrain, Iemen , etc.	Representen un 85% . Són majoria a l'Aràbia Saudita, Egipte, Pakistan, Indonèsia, Turquia, Marroc , etc.

3 Àfrica

Després de la descolonització, la majoria de països del **nord d'Àfrica** van esdevenir dictadures militars. El Marroc, però, estava governat pel rei Hassan II, que va ocupar el Sàhara Occidental abandonat per Espanya el 1976. Això va ocasionar una guerra amb el Front Polisari, moviment que reclama la independència del Sàhara Oc., que també s'enfrontaria amb Mauritània. Aquesta va retirar-se el 1979, però el conflicte amb el Marroc va continuar. El 1991, es va establir un alto el foc, que incloïa la promesa d'un referèndum d'autodeterminació per als sahrauís, avalat per l'ONU, el qual encara no s'ha fet.

A l'**Àfrica subsahariana**, la pugna pels recursos naturals, les diferències ètniques i religioses, i les fronteres artificials han causat pobresa, guerres civils (Sierra Leone, Libèria, Somàlia, Costa d'Ivori, Sudan) i regionals (entre Eritrea i Etiòpia), règims totalitaris (Guinea Equatorial) i terrorisme (Boko Haram a Nigèria i Mali; grups d'Al-Qaida a la Banya d'Àfrica). Els conflictes a la regió dels Grans Llacs (Ruanda, Burundi, Uganda i el Congo) han causat centenars de milers de morts.

La **República de Sud-àfrica** va acabar amb la segregació racial que havia estat en vigor des de 1948. El 1990, el president F.W. de Klerk desmantella l'*apartheid* i allibera Nelson Mandela. El 1994, se celebren les primeres eleccions democràtiques amb dret a vot de la majoria negra i les guanya Mandela. A pesar de l'important avenç polític i econòmic, el país s'enfronta a la desigualtat (la minoria blanca encara manté el poder econòmic), la violència i la lluita contra la SIDA.

4 Àsia (el continent més gran i divers del món)

La **Xina** és la segona nació més poblada del món (1.425 M) i la segona economia més gran. La mort de **Mao Zedong** (1976), el dictador comunista que dirigia el país des del 1943, va permetre la inversió estrangera i el comerç exterior, i la supressió de l'economia rural planificada. La modernització consegüent la convertiria en una potència competidora dels EUA, però el seu règim autoritari continua vigent i no tolera protestes com les de la plaça de Tiananmen (1989), que van costar la vida a més de 2.000 persones, o les de Hong Kong (des del 2019). **Xi Jinping** és el secretari general del Partit Comunista de la Xina, i, per tant, el líder suprem des del 2012.

L'**Índia**, amb la població més gran (1.435 M), és molt diversa. Després d'aconseguir la independència de l'Imperi britànic (1947) i de l'assassinat de **Gandhi** (1948), es va annexionar Goa i va expulsar-ne els portuguesos (1961). El 1971 es va iniciar una guerra indo-pakistanesa que comportaria la creació de Bangladesh. L'**Índia** i el **Pakistan** encara segueixen enfrontats pel domini de la regió del Caixmir. A partir del 2000, aquest subcontinent experimenta un ràpid creixement econòmic, amb un sector tecnològic emergent. El 2014, el nacionalista hinduista **Narendra Modi** es converteix en el primer ministre.

Indonèsia és el país amb la major població musulmana del món (203 de 278 M) i està format per 17.508 illes. És un punt clau en les rutes comercials marítimes. Timor Oriental, antiga colònia portuguesa, va ser annexionada el 1976. Els seus habitants, catòlics i de parla portuguesa, van ser reprimits fins al punt de motivar la intervenció de l'ONU, la qual li va concedir la independència el 2002.

El **Japó**, entre el 28 d'agost de 1945 i el 28 d'abril de 1952, va ser administrat pels vencedors de la SGM, liderats pels EUA, amb l'objectiu de desmilitaritzar-lo, democratitzar-lo i refer-ne l'economia. Avui és una monarquia amb una les economies més avançades del món, malgrat l'envelliment de la població. Japó ha mantingut l'aliança amb els EUA i és un actor clau en la seguretat de l'Àsia Oriental. Per això la seua política pacifista és avui objecte de discussió.

Corea del Nord s'ha convertit en una dictadura comunista hereditària des del 1994. El líder actual és **Kim Jong-un** (2011). Després de la dissolució de l'URSS, rebria el suport de la Xina. Tot i la pobresa i les sancions internacionals, la seua despesa en armament és enorme i ha enviat soldats a Ucraïna per reforçar les tropes russes. Les tensions amb la tecnològica **Corea del Sud** i altres països han persistit, sobretot, a causa del desenvolupament d'armes nuclears. La península coreana segueix sent una de les regions més militaritzades i és un dels vestigis més duradors de la GF.

Rússia

És el país més gran del món i està situat entre dos continents. El 75% es troba a Àsia, mentre que la part europea en representa el 25%. D'ençà de la caiguda de l'URSS, la Federació de Rússia va adoptar el capitalisme amb èxit; però amb els mateixos problemes, com la desigualtat. **Vladímir Putin**, president des del 2000, ha dirigit el país amb mà de ferro i ha ordenat intervencions militars a Geòrgia, Ossètia del Sud, Ucraïna (2014, 2022) i a Síria. El seu objectiu és retornar a Rússia el seu paper de gran potència i contenir l'ampliació de l'OTAN. L'atemptat de Moscou, del 22 de març de 2024, ens recorda que Rússia és el país d'Europa que més morts i atacs gihadistes ha patit els darrers trenta anys. La majoria tenen a veure amb els separatistes islamistes de Txetxènia.

5 Amèrica Llatina

Durant la GF, els EUA hi van afavorir governs afins i dictadures. A **Xile**, l'11 de setembre de 1973, el cop d'estat del general Augusto Pinochet va comportar la mort del president socialista **Salvador Allende**. Però, a partir de finals dels 70, la democràcia s'aniria imposant. La crisi econòmica heretada faria reaparèixer governants socialistes i anti-nord-americans de l'estil del cubà **Fidel Castro**, com el veneçolà **Hugo Chávez** (avui **Nicolàs Maduro**). La CIA ha estat acusada de formar aliances amb traficants de drogues en nom de l'anticomunisme. Avui dia, Colòmbia continua sent el major productor de cocaïna. **Brasil** és la primera economia de la regió.

Els BRICS

Són un grup de països format per **Brasil**, **Rússia**, **Índia**, **Xina** i **Sud-àfrica**. Aquest acrònim es va crear per representar aquestes economies emergents que tenen un gran potencial de creixement i que busquen tenir una major influència. Recentment, s'ha ampliat amb Egipte, Etiòpia, Iran, Aràbia Saudita i Emirats Àrabs Units (**BRICS+**). Aquests països comparteixen característiques com una gran població, territoris extensos i rics en matèries primeres, i un creixement econòmic significatiu.